

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 94. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: [https://tekster.kb.dk/text/gv-1838\\_599-txt-shoot-idm2564.pdf](https://tekster.kb.dk/text/gv-1838_599-txt-shoot-idm2564.pdf) (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

## VIII.

## (Den 6te Juli.)

*Mine Herrer!*

Det var ingenlunde blot Herman von Bremenfeld, der lærte af Erfaring, hvor meget lettere det er at kritisere Borgemesteren end at succedere ham; *det* lærte f. Ex. Bailly den første Aften, han præsiderede paa Raadstuen i Paris, og *det* lærte hele Frankrig under Revolutionen, men maatte betale saa dyre Lærepenge, at det øvrige Evropa helst skulde blive klogt af andres Skade. At det imidlertid kun endnu har forstaaet saa lidt, selv her, hvor "den politiske Kandestøber" dog alt i hele tre Menneske-Aldere ikke blot har stillet denne Erfarings-Sandhed i et klart, men det politiske Kandestøberi i et udmærket latterligt Lys, dertil er mange Grunde, hvoraf dog, saa vidt jeg skjønner, to kunde være nok; thi den ene er Opvaagnelsen af den længe indslumrede Drift til at tage levende Del i det borgerlige Selskabs Ve og Vel, især hvor det ligger nærmest; og *det* er saa god og glædelig en Ting, at for den Sags Skyld burde man kun smile ad alt politisk Kandestøberi, baade skriftligt og mundtligt, hvor det ikke alt for meget spildte Folks kostbare Tid og gode Humør; men den anden Grund er langt fra at være saa god, thi *den* gjør ondt værre og gjør Forbedring hartad umulig; og *det* er efter mine Tanker hverken Ungdommens naturlige <sup>96</sup>Hang til Sværmeri eller Døgnbladens drømte Almagt, men det er vor planmæssige Dannelse til at blive Recensenter alle sammen, i Steden for Forfattere, saa naar vi recensere og criticere godt, gjør vi virkelig *vort* bedste, uden at det dog hjælper synderlig til det almindelige bedste, men det kan hjælpe betydelig til det almindelige værste, som er: det borgerlige Selskabs Opløsning.

Ja, m. H., det er latterligt, men det er sandt og kan meget let blive sørgeligt: at vi saakaldte dannede Mennesker alle Vegne dannes ikke til selv at føre et kraftigere, ædlere og mildere Liv og Sprog end Mængden, men til at støde, ærgre og hæve os over den og hinanden, - til aldrig at spørge om, hvad vi selv har gjort eller kan og vil gjøre, men bestandig, hvad andre har gjort eller efter vort Hoved kan og skal gjøre, uden at bryde os det mindste om, hvor umuligt det vilde falde *os*, om vi selv prøvede derpaa. *Det* kalder man at udvikle vor Forstand og skærpe vor Eftertanke, og noget sandt er der virkelig i det: *Videnskaben* har vundet en hel Del ved denne Dannelse og vil vinde derved, saa længe til den evige Kriticeren udtømmer den menneskelige Livskraft og giver derved de dyriske Drifter, som aldrig uddø, frit Spillerum, da det naturligvis ogsaa er forbi med *Videnskaben*, som den aandelige Afmagt kun kan lege med, og den dyriske Selvklogskab foragter. Dette var Gangen i Grækenland og Rom, og det maatte blive Gangen i den ny Verden som i den gamle, fordi Menneske-Naturens Love lige saa lidt som andre Naturlove lade sig forandre eller ustraffet trodse, - maatte blive Gangen, siger jeg, hvis vi ikke kunde blive kloge, dels ved andres ubodelige Skade og dels af egen Skade, mens den endnu er forvindelig; men *det* véd jeg, vi kan, og *det* tror jeg, vi vil, og derfor er det ikke længer i Fortvivlelse, men med lyse Forhaabninger om Fremtiden, jeg nu ser tilbage paa Fortiden og deler min Opmærksomhed mellem Nutidens Tegn, <sup>97</sup>de gode og de slette, siger, hvad jeg ser, og gjør det lidt, jeg kan, trøstende mig med Ordsproget: at mange Bække smaa gjør en stor Aa.

De kan sige, m. H., at i dette Øjeblik gjør jeg selv ikke andet end criticerer, og De har Ret; men kunde *det* blot lære én af Dem, at det er en slem Lyde, som vi ogsaa for vor egen Skyld skal stræbe at aflægge, da havde jeg gjort meget mere, om end paa min egen Bekostning; og saa vidt er jeg dog kommen, at jeg ikke regner *det* saa nøje, for at bidrage mit til det almindelige bedste og udbrede den Indsigt: at lige saa galt det vilde være, om alle vore Læger kun dannedes til at anatomere og øvede Kunsten paa deres Patienter i levende Live, lige saa galt er det, naar vi i Aandens Verden dannes til og arbejder paa det samme; saa den Smule Forspring, *Videnskaben* derved vinder, maa *Menneskelivet*, baade i os selv, i det borgerlige Selskab og i alle menneskelige Forhold, ikke blot betale dyrt, men i saa dyre Domme, at kun ved at dreje om i en anden Gade kan vi undgaa Bankerotten. Saaledes har *jeg* undgaaet den, saaledes ønsker jeg, alle Folk maatte, og saaledes haaber jeg, i det mindste mit Fæderneland vil undgaa den; og derfor griber jeg enhver Lejlighed til at indskærpe den soleklare, men forglemte eller miskjendte Sandhed: at *Videnskaben* er ene til for Livets, Menneske-Livets Skyld og maa altsaa hverken drives eller fremmes paa Livets Bekostning, men kun til dets Tjeneste, til dets Oplysning og Fordel, dets Forklaring og Forskjønnelse, i Steden for at den nu sædvanlig kun drives til at gjøre baade os selv og andre Livet surt, fortære dets Kræfter og forvirre dets Forhold. Saaledes maa jeg nødvendig gjøre; og den eneste Fejl, som derved kunde og burde undgaaes, er, at jeg taler alene, saa det ikke kommer til nogen levende Vexelvirkning mellem Deres Tanker og mine; men ogsaa *det* er Følgen af vor bagvendte Dannelse og Videnskabelighed, der slet ikke var <sup>98</sup>beregnet paa noget virkelig Udbytte for Livet, men enten paa med Mund og Pen at levere Kunststykker, Folk kunde have Lyst til at anatomere, eller ogsaa paa Mundhuggerier og Pennefejder, der paa *vort* Udviklings-Trin kunde mere,

ligesom Tyre- og Hane-Fægtninger paa et andet; og jeg er i det mindste derfor ikke bange for at sige, at jeg vilde ansé al min Tale om det borgerlige Selskabs og Menneskehedens store Anliggender for spildt, naar den ej kunde bidrage til den *levende Samtale* derom, som ene kan til Gavns oplyse og klare Begreberne.

Saaledes betragter jeg da ogsaa, hvad jeg nu nødvendig maa sige om National-Forsamlingens Forsøg paa at give Frankrig en splinterny Statsforfatning, der aldeles svarede til en oplyst Tids og en blomstrende Videnskabeligheds Fordringer, saa den forenede alle Naturstandens og det borgerlige Selskabs Fordele. Jeg paastaar nemlig, at dette Forsøg ej blot var galt og maatte gruelig mislykkes, fordi den franske Oplysning var langt mere Skin end Virkelighed, og den franske Videnskabelighed, for saa vidt den angik Menneske-Livet, dets Sammenhæng, Forhold og Øjemed, var uhyre overfladelig, – nej, ikke blot, ikke engang *især* derfor, men fordi ethvert saadant Forsøg er splittergalt og maa nødvendig mislykkes, naar ikke Oplysningen er en virkelig Oplysning om det Liv, man for Øjeblikket har for sig, og naar ikke Videnskabeligheden er en af Erfaring stadfæstet Vidskab om de Natur-Love, dette Liv i sin Ytring og Udvikling altid følger; saa Engelskmænd og Tyskere vilde bære sig lige saa bagvendt ad med at gjøre en splinterny Statsforfatning efter *deres* herskende Filosofi, som Franskmandene ved at gjøre en efter *deres*, ja, jeg tror, de vilde bære sig endnu galere ad, da de ved deres Filosofering er endnu langt mindre vant til at tage Livet, som det findes hos den store Mængde, i Betragtning.

Vel roser man nemlig alle Vegne *Solons* Visdom, 99ogsaa fordi han ikke stræbte at give Atenienserne de bedste Love, *han* kunde *tænke* sig, men kun de bedste, *de* kunde *taale*; men man har endnu ingensteds begyndt med Forstand at efterligne den Visdom, men modsiger sig heller selv, ved vel at ophøje Atenienserne over alle Folk nu om Stunder, men lige fuldt paastaa: at vi kan alle sammen taale langt bedre Love og en langt friere Statsforfatning, end Solon gav *dem*. Ja, jeg husker selv godt, at da jeg i min Ungdom første Gang læste, hvad der vist nu staar i mange Bøger: at om *vi* end ikke endnu er dydige, saa er dog dertil gjort et Kæmpeskridt derved, at *vore* Love er blevet det, da syntes det mig en høj Tanke og trøstelig tillige, da den gav os Ros for godt Kjøb; men jeg har rigtig nok længe set, det er Snak; for enten maa vi ved dydige Love mene saadanne Love, som passe med vor Natur og Historie, hvad paa ethvert Sted er Dyden ved Lovene, – og da er Lovene nu i alle Lande meget udydige, – eller ogsaa forstaa vi ved dydige Love saadanne, som forudsætte, at vi enten allerede er meget dydigere, end vi virkelig befindes, eller at vi dog snart bliver det, naar det kun først staar paa Papiret; og da passer de Love jo slet ikke til Tid og Sted, men gjør kun ondt bestandig værre.

Den franske National-Forsamling, som skulde bryde Isen med, i Folkets Navn at reformere det borgerlige Selskab, er da langt mere at undskylde for sin store Vildfarelse, end vi vilde være, om vi efter Erfaringens eftertrykkelige Advarsel traadte i dens Fodspor; men det var lige fuldt en stor Vildfarelse, at den ikke, i det mindste da Bastillen var falden, Hoffet ydmyget, og Adelens og Gejstlighedens Aag afkastet, snarest muligt enedes med Kongen om en kort og klar Grundlov, der sikrede Folket de vundne, uberegnelig store Fordele, stræbte da at skaffe Kongen og Loven hele deres Myndighed igjen og overlod Omdannelsen af de selskabelige Forhold til Regeringen, 100Tid og Omstændigheder, – en stor Vildfarelse, at den deristeden paa den ene Side bragte Hoffet, Adel og Gejstlighed til Fortvivlelse, og paa den anden sprængte sig selv, spildte Tiden og forvirrede alt, ved at kjævles om de naturlige Menneske-Rettigheder og om den fuldkomne, ufejlbare og tilbedelsesværdige *Folkevilje*, som en ubekjendt Guddom, paa hvis Alter Ofrene aldrig kunde blive enten for store eller for blodige.

Ja, m. H., der er meget galt i den højtidelige Kundgjørelse af *Menneske-Rettighederne*, som National-Forsamlingen den 26de Avgust 1789 erklærede for den ny Statsforfatnings uforanderlige Grundvold, meget galt, ikke saa meget for den Friheds og Ligheds og de borgerlige Rettigheders Skyld, den tilskriver alle, som fordi *de* lovlige Grænser, den bestandig henviser til, og *den* kraftige Regering, den bestandig forudsætter, slet ikke fandtes, hvor de gamle Love og den gamle Regering havde tabt al deres Myndighed, og intet nyt var traadt i Steden; saa naar man nu udraabte Frihed og Lighed inden lovlige Grænser, da var det Tøjlesløshed og Selvtægt, uden andre Grænser, end enhvers egen Lyst og Styrke eller Tilfældet satte; og naar man desuagtet tilsikrede enhver al mulig Sikkerhed paa Liv og Gods og Frihed og den allerretfærdigste Behandling, da var det kun latterligt Ordgyderi, der ikke gjorde de rolige Borgere mindre udsatte for at miste alt ved deres Fjenders Ondskab og Pøbelens Tøjlesløshed.

*Det* var alt sammen galt, men det galeste var dog, hvad der laa til Grund for det hele og udtryktes klarest [i] den rousseauske, i sig selv tvetydige og i sin franske Anvendelse fortvivlede Grundsætning: at *Loven* kun er et Udtryk af *den almindelige Vilje*, som enhver enkelt maa bidrage sit til at skabe. I *Rousseaus* berømte Bog lader dette sig nemlig ret godt læse og mellem lærde Folk forsvare, da Rousseau har været betænksom nok til at forudsætte en Stat, i det højeste ikke større end Staden 101Genf, hans Fødeby, dernæst at forudsætte et dydigt Folk, der vil det almindelige bedste, og endelig at indrømme, at dette lille dydige Folk, for personlig at kunne tage Del i alle Statsforhandlingerne og oplyse sig derefter, vel maatte have Slaver, som gjorde det grove Arbejde og naturligvis ingen Del havde enten i Loven, Friheden eller Ligheden; men naar man nu anvender denne Grundsætning paa en By som Paris, endsige da paa et Land som Frankrig, da bliver det naturligvis splittergalt, om man end ti Gange lægger til, at den almindelige Vilje ogsaa kan ytre sig i et frit valgt Folkeraad, og maa det i store Lande nødvendig; thi det kunde i det højeste være godt nok for de skikkelige og oplyste Folk i Landet, naar ikke da de uskikkelige, dumme og raa vilde gjøre

deres Rettigheder gjældende og personlig bidrage deres til at skabe den almindelige Vilje, som den eneste Lov, et frit Folk bør adlyde.

Lad os en Gang tage et Exempel lige ud af Livet! Sæt, vi havde herfor os alle voxne Mandfolk i Kjøbenhavn, og fortalte dem, at de som et frit Folk burde ikke lyde andre Love end dem, der var Udtrykket for den almindelige Vilje og gav følgelig alle Frihed og Lighed, samt, at for at faa at vide, *hvad* der var den almindelige Vilje, behøvede man blot i ethvert Tilfælde at tælle Stemmerne, da *de fleste Stemmer* altid maatte gjælde for den almindelige Vilje! Sæt nu, denne Synsmaade for Lov og Ret vandt de fleste Stemmer, som jeg er nær ved at tro, den vilde, og én derpaa udbredte sig over den gruelige Ulighed, især *Formuen* efter vore gamle Indretninger har gjort mellem Stadens Indbyggere, og det ingenlunde efter Fortjeneste, Flid og Gavnildhed, men dels ved Slumpetræf og dels ved Pugerier, Aager og anden Udsuelse, saa nu vilde han spørge den almindelige Vilje, om det ikke skulde være en Lov, og det en Grundlov i Staden: at hvem der havde over 10,000 Rdl., skulde levere Overskuddet i Kæmner-102Kassen, hvorfra det igjen ligelig deltes mellem dem, der havde mindre, saa de, som havde mindst, fik mest deraf, men alle noget! – Hvad saa? Hvem tør nægte Muligheden af, at dette Forslag ogsaa ved de fleste Stemmer blev den almindelige Vilje? Og nu vil vi forestille os det sat i Værk paa den allerroligste, billigste og humaneste Maade, saa alle de paa første og anden Sal, der skulde aarelades, fandt sig i deres Skæbne, og de fleste Stemmer fandt sig i, at en Del rige Knaster i Stuen og flere i Kjælderen snode sig fra den almindelige Vilje med den gode Samvittighed, at det var ikke *deres* Vilje, – se, det vilde dog give Handel og Vandel og al udbredt Virksomhed et Knæk, de sent eller aldrig forvandt, og paa alle mulige Maader befordre baade Fattigdom og Dovenskab, Ødselhed og Nærighed, Svir og Spil og slette Sæder, saa den Dag kom snart, da enten de flittige og virksomme underkastede sig hvilket som helst Aag for nogenlunde Sikkerhed paa velerhvervet Ejendom, eller ogsaa Staden blev i Bund og Grund ødelagt, da alt Rips-Raps vilde ty der til, hvor man, uden at arbejde, kunde, saa længe det varede, leve lystig paa andres Bekostning. Betænker man, hvad blot det tvungne Fattigvæsen kan udrette, naar det som i England faar Tid til at gjøre sin Virkning, – skjønt det unægtelig er et godt Træk ved den almindelige Vilje, at ingen skulde dø af Sult, – da maa man vel kunne slutte sig til, hvad Følgen blev, naar Magten skulde sætte alt *det* igjennem, som de fleste Stemmer erklærede for den almindelige Vilje, uden engang at tale om, det da vil blive de fleste Stemmer ikke i det hele men mellem de haandfaste Karle; og har vi betænkt *det*, vil vi lige saa lidt forundres som fortrylles ved, hvad vi se i *Paris*, hvortil vi nu maa vende os, da den første mærkværdige Begivenhed efter Kundgjørelsen af de naturlige Menneske-Rettigheder baade udgik der fra og førte saa vel National-Forsamlingen som Kongen fra Versailles der til.

<sup>103</sup>Kommer vi nu til Hôtel de Ville, for at se, hvordan gamle Bailly befinder sig i sin ny Lænestol, da betror han os strax, at det er meget slet, saa hvor nødig han end vilde undvære de mageløse glimrende og smigrende Optrin, hans høje Værdighed har skabt, saa sagde han dog sin Lykke Farvel, da han forlod Versailles; og skjønt han maa slide som en Hest fra Morgen til Aften, for at skaffe Pariserne Brødet i Overflødighed for godt Kjøb, saa naade han dog ikke engang det og var for Resten saa godt som et Nul, da Pariserne kun gjorde, hvad de selv vilde, og den selvgjorte Magistrat, som havde valgt ham til Hoved, desuden vedblev at følge sit eget og udstedte Forordninger i hans Navn, uden en Gang at spørge om hans Mening, som de bestandig forudsatte, maatte være netop lige saa ægte frisindet, oplyst og parisisk som *deres*.

I Spidsen for de glimrende og smigrende Optrin, som skulde bøde paa alt dette, staar naturligvis det, vi alt har omtalt, Dagen efter Bastillens Erobring, da Bailly, i Selskab med Sieyes, Lafayette og over 80 andre [af] National-Forsamlingens Medlemmer, bragte Fred, Trøst og Opmuntring til det selvraadige Paris og modtog saa med Borger-Kronen Præsidentskabet i Frankrigs og, for alle Franskmænds Øjne, Verdens Hovedstad. Selv har han i sin Dagbog beskrevet dette Optrin saa udførlig og naturlig, at [vi], om endskjønt vi er langt fra at finde det saa himmelsk som han, dog maa finde det morsomt. Blandt andet fortæller nemlig Bailly, at da de andre gik hen i Nôtre-Dame Kirken, hvor der efter Ærkebispens Forslag skulde synges et Tedeum baade for i Dag og i Gaar, var han, saa adspredt og fortunlet som en ung Elsker, bleven næsten ene tilbage paa Raadstuen, og da han nu med den eneste af Magistraten, der [havde] biet efter ham, gik ned ad Trapperne, for at indhente de andre, mødte han en høj, smuk Mand i dyb Negligé, som bød ham sin Arm og sagde: "Jeg er en af dem, som har erobret Bastillen og var en af de <sup>104</sup>første ved Stormen." "Og se", siger Bailly, "det var den brave *Hulin*, som jeg den Gang endnu ikke kjendte, men som Efterslægten skal lære at kjende." Heri spaade ogsaa Bailly sandt; thi vel havde den brave *Hulin*, ellers en Urmagersvend fra Genf, nær sat Pelsen til i Rædselstiden, før han ret blev bekjendt, men siden blev han Adjudant hos Bonaparte i Italien, blev General og Greve, var Kommandant i Wien 1805 og Aaret efter i Berlin og selv i de hundrede Dage Kommandant i Paris.

Dog, vi maa gaa videre og forbigaa den fatale Historie med Foulon og hans Svigersøn Berthier, som hverken Bailly eller Lafayette kunde frelse af Pøbelens Hænder, vi maa forbigaa alt i Paris og Versailles som Smaating mod Pariser-Pøbelens afgjørende Sejer den 5te og 6te Oktober, hvorfor Æren tilhører det andet Kjønn.

Der havde været megen Bevægelse i Paris angaaende *Kongens Veto*, som man kivedes om i National-Forsamlingen, stor Bevægelse, naturligvis ikke fordi Pøbelen vidste, hvad det vilde sige, men netop fordi den ikke vidste det, saa dens Ledere kunde bruge det som et Skrækkebillede ved alle Lejligheder og som en

hemmelig Kilde til alle mulige Ulykker.

Mirabeau var baade klog og oprigtig nok til ikke alene at stemme for Kongens Ret til at forkaste saa vel som at bifalde National-Forsamlingens Beslutninger, paa Grundloven nær, men selv til at sige: han vilde heller leve i Konstantinopel end i Paris, naar 6 eller 1200 Raadherrer skulde regere uindskrænket; men Sieyes var som en Kariol-Hest, og hele hans Tankegang var som en Stereotyp, siger Thiers, der slet ikke lod sig skille ad; og endelig blev de fleste Stemmer for en Mellemting, for et Veto nemlig, der ej kunde ophæve, men kun forsinke Udførelsen af en Folke-Beslutning. Medens imidlertid saa vel dette som Kundgjørelsen om Menneske-Rettighederne og flere Ting laa hos Kongen og ventede, ikke paa hans Bekræftelse, 105som man paastod, Grundloven ikke behøvede, men blot paa, hvad der maatte følge af sig selv: hans Bifald og Bekjendtgjørelse, løb det Rygte, som ikke var urimeligt, at han helst vilde rejse til Metz eller en anden Grænsefæstning, for at være uden for det hele og have Ro; og hertil kom et Gilde, Garder-Officererne i Versailles gjorde 2den Oktober for et andet Regiments nyankomne i Skuespilhuset, hvor man raabte Hurra for Kongehuset, men ikke for Folket, gjorde Blæst med hvide og sorte Kokarder, men traadte, sagde man, paa den trefarvede, fik en Del Soldater ind at drikke Kammeratskab, stormede under Trommeslag Logerne med alskens Hofdamer i, sang en bekjendt Arie: "O, Richard, min Konge! al Verden dig svigter", svor Troskab til Døden, og fik til sidst baade Kongen og Dronningen til at vise sig og modtage deres Hyldning.

Saaledes stod Sagerne, da den 5te Oktober en stor Flok Fiskerkærlinger og deres Søstre flokkedes om Raadstuen, skreg paa Mel og Brød, vilde stukket Ild paa Raadstuen og skjældte Mandfolkene ud, som snakkede kun om det, men forstod ikke at handle. Dog var der ét Mandfolk, der gjorde sin Stemme gjældende, en af Bastillens Overvindere, *Maillard*, siden berygtet under det velfortjente Navn Hugaf: *han* raadte dem at gaa lige til Versailles og klage deres Nød for Kongen og National-Forsamlingen; og efter at have ringet med Stormklokken, saa alle Natuglerne kom frem, fulgte de Maillard, som gik foran med Trommen.

(*Miomandre*. – Garden, som frelste Dronningen.)